

FUNDARGERÐ

FJÁRMÁLASTÖÐUGLEIKANEFND

2024

SEPTEMBER
23. fundur
Birt 23.október 2024

Fundargerð fjármálastöðugleikanefndar Seðlabanka Íslands

September 2024 (23. fundur)

Birt: 23. október 2024

Fjármálastöðugleikanefnd Seðlabanka Íslands tekur ákvarðanir um beitingu stjórnþækja bankans er varða fjármálastöðugleika. Í fjármálastöðugleika felst að fjármálakerfið geti staðist áföll í efnahagslífi og á fjármálamörkuðum, miðlað lánsfé og greiðslum og dreift áhættu með viðhlítandi hætti. Nefndinni er falið að leggja mat á ástand og horfur í fjármálakerfinu, kerfisáhættu og fjármálastöðugleika, skilgreina nauðsynlegar aðgerðir til að tryggja fjármálastöðugleika og að ákveða hvaða aðilar, innviðir eða markaðir teljist kerfislega mikilvægir. Fjármálastöðugleikanefnd getur beint ábendingum til viðeigandi stjórnvalda þegar tilefni er til um nauðsynlegar aðgerðir til að efla og varðveita fjármálastöðugleika. Nefndin birtir opinberlega fundargerðir af fundum sínum, að jafnaði innan fjögurra vikna, þar sem fram koma upplýsingar um ákvarðanir nefndarinnar, forsendur þeirra og mat á fjármálastöðugleika.

Á fundi nefndarinnar 19., 23. og 24. september 2024 fékk hún kynningu á stöðu og horfum í efnahagsmálum og á fjármálastöðugleika. Nefndin ræddi helstu áhættuþætti fjármálastöðugleika, svo sem þróun efnahagsmála, áhættu í rekstri fjármálafyrirtækja og fjármálakerfisins, þróun á innlendum fjármálamörkuðum, skuldsetningu heimila og fyrirtækja, stöðu á fasteignamarkaði, virkni lánþegaskilyrða og eiginfjár- og lausafjárstöðu fjármálafyrirtækja. Jafnframt ræddi nefndin um innviði greiðslumiðlunar og rekstraröryggi. Nefndin fékk kynningu á niðurstöðu könnunar- og matsferlis (e. SREP) sem viðskiptabankarnir fóru í gegnum á árinu 2024 en út frá því er metin eiginfjárfæðingarmarkaður sem lögð er á þá undir stoð II-R. Nefndin ræddi enn fremur um viðmið við ákvörðun um sveiflujöfnunarauka.

Fjármálastöðugleikanefnd ákvað að halda gildi sveiflujöfnunaraukans óbreyttu í 2,5% af áhættugrunni.

Nefndin undirstrikaði mikilvægi þess að unnið yrði áfram að auknu rekstraröryggi í greiðslumiðlun og að hún myndi beita sér fyrir aðgerðum sem miðuðu að því að draga úr undirliggjandi rekstraráhættu. Kom fram að margt hefði áunnist en mikilvægt væri að lokið yrði við samhæfingaráætlun fyrir fjármálamarkaði um snemmbær, samhæfð og skilvirk viðbrögð við rekstraratvikum.

Greining á fjármálastöðugleika

Þótt hagvöxtur í viðskiptalöndum Íslands hefði aukist lítillega á öðrum ársfjórðungi hafði óvissa í alþjóðlegum efnahagsmálum og áhyggjur af mögulegum yfirvofandi efnahagssamdrætti heldur aukist frá sumarbyrjun. Alþjóðlegt hlutabréfaverð hafði lækkað, einkum í Japan, samhliða sviptingum á alþjóðlegum mörkuðum. Verðbólga í viðskiptalöndunum hafði enn hjaðnað og bandaríski seðlabankinn og Seðlabanki Evrópu lækkað vexti. Helstu áhættuþættir fyrir fjármálastöðugleika í nágrannalöndunum tengdust netöryggi, þ.e. að net-árásir gætu haft alvarlega áhrif á samfélagið og stöðugleika fjármálakerfisins. Þá eru víða nokkrar áhyggjur af stöðu og horfum í efnahagsmálum, þ.m.t. háum opinberum skuldum og viðvarandi hallarekstri. Búist er við að áhrif hárra vaxta og hægari hagvaxtar geti komið fram af auknum þunga í vanskilum lántakenda á fasteigna- og atvinnuhúsnæðismarkaði.

Hér á landi hafði hægt á innlendum efnahagssumsvifum og horfur í ferðaþjónustu, stærstu útflutningsatvinnugrein landsins, höfðu heldur versnað sem sjá mátti á lakari bókunarstöðu fyrir næstu mánuði og minna flugframboði til og frá landinu. Verðbólga hafði minnkað en verið þrálát og hafði hækkun húsnæðisverðs vegið þungt í verðbólguþróuninni. Nefndin ræddi hækkun verðtryggðra vaxta sem mögulega myndi

leiða til þess að hratt drægi úr eftirspurn eftir húsnæði sem gæti hægt á verðhækkunum á húsnæðismarkaði. Umsvif í byggingariðnaði væru enn nokkuð kröftug líkt og skýr merki væru um af vinnumarkaði og í vexti útlána til byggingafyrirtækja. Bankarnir hefðu hækkað verðtryggða útlánavexti sem leiða myndi til þyngri greiðslubyrði. Þetta legði peningastefnunni lið í baráttunni við verðbólgu en frá fjármálastöðugleikasjónarmiði hefði breytingin verið nokkuð skörp.

Fáar vísbendingar eru um almennan greiðsluvanda heimila og fyrirtækja þrátt fyrir að mikil verðbólga og háir vextir reynist mörgum vafalítið áskorun. Lánþegaskilyrðin, sem takmarka greiðslubyrði fasteignalána í hlutfalli við ráðstöfunartekjur og veðsetningarhlutfall heimila, ásamt sterkum vinnumarkaði eiga ríkan þrátt í góðum viðnámsþroti heimila almennt. Skuldahlutfall einkageirans hafði hækkað í 152% af landsframleiðslu eftir að hafa mælst 147% í árslok 2023. Er það þó enn lágt í sögulegu og alþjóðlegu samhengi en sambærilegt hlutfall á Norðurlöndunum í lok árs 2023 var 176% af landsframleiðslu. Nefndin var sammála um að á heildina litið væru undirstöður fjármálastöðugleika traustar hér á landi.

Nefndin ræddi um áhrif þrálátrar verðbólgu, hárra vaxta og minnkandi efnahagumsvifa á fjármálastöðugleika. Taldi hún óvissu um framvindu efnahagsmála vera einn af áhættuþáttum fjármálastöðugleika og að þyngri greiðslubyrði lána ásamt hægari vexti efnahagsumsvifa yki líkur á greiðsluerfiðleikum. Nefndin taldi að áhætta tengd atvinnuhúsnæðismarkaði væri enn nokkur en að áhætta tengd íbúðamarkaði hefði minnkað. Dregið hefði úr fjölgun íbúa samhliða hægari umsvifum og vísbendingar væru um að húsnæðismarkaðurinn færðist í átt að jafnvægi um leið og tímabundin eftirspurnaráhrif vegna eldsumbrotanna á Reykjanesi fjöruðu út.

Nefndin taldi netáhættu enn vera helsta undirliggjandi áhættuþáttinn fyrir fjármálastöðugleika og undirstrikaði mikilvægi þess að unnið yrði áfram að auknu rekstraröryggi í greiðslumiðlun. Stjórnvöld um allan heim legðu einnig mikla áherslu á rekstraröryggi þessara innviða í ljósi fjölgunar netárása. Nefndin myndi beita sér fyrir aðgerðum sem miðuðu að því að draga úr undirliggjandi rekstraráhættu. Töldu nefndarmenn að nokkuð hefði þegar áunnist varðandi öryggi fjármálakerfisins en mikilvægt væri að ljúka við samhæfingarætlun fyrir fjármálamarkaði um snemmbær, samhæfð og skilvirk viðbrögð við rekstraratvikum.

Viðnámsþróttur bankakerfisins

Að mati nefndarinnar var að fjármálakerfið stæði traustum fótum. Lausafjárstaða kerfislega mikilvægra banka (KMB) væri vel yfir öllum lágmarkskröfum Seðlabankans, hvort sem væri í erlendum gjaldmiðlum eða íslenskum krónum. Vaxtaálag á erlendar skuldabréfaútgáfur bankanna höfðu lækkað lítilla milli funda og aðgangur bankanna að erlendum fjármagnsmörkuðum verið góður. Bankarnir hafa haldið áfram að endurfjármagna komandi gjalddaga í erlendum gjaldmiðlum og því hefur áfram dregið úr endurfjármögnunarpörf þeirra fyrir árið 2025.

KMB eru að mestu leyti fjármagnaðir með innlánum og sértryggðum og ótryggðum markaðsskuldabréfum. Innlán halda áfram að aukast, þá sérstaklega smásöluinnlán og nema þau um helmingi af fjármögnun bankanna. Bankarnir fjármagna sig í íslenskum krónum fyrst og fremst með innlánum. Innlán bundin yfir 30 daga nema um fjórðungi af heildarinnlánum bankanna og innlán tryggð af Innstæðudeild Tryggingasjóðs nema um helmingi af heildarinnlánum KMB, en bæði þessi hlutföll hafa verið stöðug á síðastliðnum árum. KMB hafa haldið áfram að auka við óveðtryggða útgáfu sína í íslenskum krónum. Útgáfunar eru MREL-hæfar og með stækkandi markaði fyrir óveðtryggð bréf á Íslandi eru bankarnir í minna mæli háðir erlendum mörkuðum um markaðsfjármögnun. Þá hafa KMB aukið verðtryggða fjármögnun enda hafa verðtryggðar eignir þeirra aukist til muna. Verðtryggingarmisvægi KMB hafði aukist um 196 ma.kr. frá síðustu áramótum og var um 490 ma.kr. í lok júní sl.

Samkvæmt álagsprófum á lausafjárstöðu KMB er viðnámsþróttur þeirra mikill. KMB eiga nægar lausar eignir til að mæta gjalddögum árána 2024 og 2025 í íslenskum og erlendum gjaldeyri án þess að brjóta lausafjárreglur Seðlabankans.

Arðsemi KMB á fyrri hluta ársins minnkaði um 1,7 prósentur milli ára, í 10,3% af eigin fé. Tekjur KMB jukust lítillega hægar en kostnaður á tímabilinu. Eiginfjárlutfall KMB var samanlagt 23,6% af áhættugrunni í lok júní sem er lítilsháttar lækkun frá síðustu áramótum og frá því á sama tíma í fyrra. Eiginfjárlutfall einstakra banka var á bilinu frá 3,3% til 4,0% yfir heildarkröfum Seðlabankans. Á fyrri helmingi ársins námu arðgreiðslur til hluthafa og kaup á eigin bréfum um 53 ma.kr. Vogunarhlutfall KMB var 12,9 í lok júní og óbreytt milli ára. Þá búa fjármálafyrirtækin yfir nægu eigin fé og hæfum skuldbindingum til að mæta MREL-kröfum skilavalds Seðlabanka Íslands um eiginfjárgrunn og hæfar skuldbindingar.

Vanskilahlutfall heimila hjá KMB var 1% í lok júní og óbreytt frá síðustu áramótum en á sama tíma hækkaði hlutfallið hjá fyrirtækjum um 0,2 prósentur í 2,7%. Einstaklingum á vanskilaskrá Creditinfo hefur lítið fjölgað síðustu misserin en á milli árána 2018 og 2022 fækkaði þeim verulega. Fjöldi einstaklinga á vanskilaskránni er lítill í sögulegum samanburði. Fyrirtækjum á vanskilaskrá Creditinfo hefur fækkað nokkuð það sem af er ári. Hlutfall útlána KMB til fyrirtækja sem skilgreind eru með ívilnun og í skilum var 2,6% í lok júní sem er lítilsháttar lækkun frá mars sl. en lækkun frá síðustu áramótum og júní í fyrra. Hlutfall útlána heimila með ívilnun var 1,1% í lok júní og óbreytt á milli ára.

Niðurstaða álagsprófs Seðlabanka Íslands á kerfislæga mikilvæga banka fyrir árið 2024 var kynnt fyrir nefndinni. Þrjú áhættuþættir voru sérstaklega teknir fyrir í álagsprófinu. Metin voru áhrif bakslags í ferðaþjónustu, verðlækkunar helstu eignaflokka og greiðsluvandræða lántaka vegna hárra vaxta og verðbólgu. Fram kom að eigið fé þáttar 1 (CET-1) lækkaði um 1,3 prósentu og fór lægst í 19,6% hjá KMB í álagsviðsmynd sem er vel yfir þeirri 15,2% kröfu sem gerð er til þeirra. Bankakerfið býr því yfir miklum viðnámsþrótti til að viðhalda framboði lánsfjár og styðja við hagkerfið þótt aðstæður þróuðust til verri vegar.

Skuldir heimila og fyrirtækja

Skuldir heimila höfðu í lok júlí dregist saman um 0,8% að raunvirði frá sama tíma árið áður og hlutfall skulda heimila af ráðstöfunartekjum lækkaði í 144% í lok júní. Eftirspurn eftir íbúðalánum hafði aukist og voru um 70% nýrra íbúðalána í júní og júlí verðtryggð. Hlutdeild verðtryggðra íbúðalána af öllum útistandandi íbúðalánum er nú hærri en hlutdeild óverðtryggðra lána en hlutfallið er þó lægra en fyrir heimsfaraldur. Í lok júlí nam fjárhæð óverðtryggðra íbúðalána með tímabundið fasta vexti sem verða endurákvæðar á síðustu fimm mánuðum þessa árs um 129 ma.kr. eða sem nemur 4,8% af útistandandi íbúðalánum heimila. Á sama tíma og eftirspurn heimila eftir íbúðalánum hefur aukist hafa lán til heimila sem eru ekki með veð í íbúðarhúsnæði dregist nokkuð saman. Það gæti gefið vísbendingar um að einhver heimili, sem endurfjármagna íbúðalán sín, nýti sér verðhækkunina á fasteignamarkaði síðustu ára til að skuldabreyta öðrum lánum yfir í íbúðalán. Vegna hækkunarinnar á fasteignaverði hefur það þó ekki haft neikvæð áhrif á veðstöðu heimilanna. Bankarnir hafa á síðustu misserum stýtt hámarks lánstíma verðtryggðra íbúðalána sem hefur leitt til þess að meðallánstími nýrra íbúðalána hefur stýtt úr 35 árum í 31 ár á síðustu tveimur árum. Meðaltal veðsetningarhlutfalls nýrra fasteignalána til neytenda var nokkuð stöðugt framan af ári en hefur lækkað lítillega á allra síðustu mánuðum, sér í lagi hjá fyrstu kaupendum. Að sama skapi hefur meðaltal greiðslubyrðarhlutfalls nýrra fasteignalána til neytenda verið stöðugt. Þó hefur hlutdeild lána sem veitt eru með hátt greiðslubyrðarhlutfall, þ.e. yfir 30%, hækkað það sem af er ári. Skattagögn Hagstofunnar sýna að eiginfjárstaða heimila hefur styrkst mikið undanfarin ár og er skuldsetning þeirra lítil í sögulegu samhengi. Þá hafa yfirdráttarlán heimila dregist saman sl. Ár. Enn fremur eru vísbendingar um að umfang smálána og greiðsludreifingar hafi minnkað það sem af er ári. Staða þeirra heimila sem eiga húsnæði og hafa notið mikillar eignamyndunar á síðustu árum er því almennt sterk.

Hlutfall skulda fyrirtækja af vergri landsframleiðslu var 78% í lok júní og hafði frá áramótum hækkað um tæpar 4 prósentur. Hækkunin skýrist bæði af aukningu í raunvirði skulda fyrirtækja og af hægari hagvexti. Raunvöxtur skulda fyrirtækja var 3,1% í lok júní frá sama tíma árið áður. Lánsfjáreftirspurn hefur fyrst og fremst verið mætt af innlánsstofnunum. Fyrirtækjaútlán fagfjárfestasjóða hafa einnig vaxið en nokkurn hluta aukningarinnar má rekja til kaupa fagfjárfestasjóða á útlánum af öðrum lánveitendum, svo sem bönkum. Þá hafa skuldir við erlenda aðila aukist. Skuldahlutfall einkageirans var enn undir langtímaleitni hlutfallsins.

Líkt og heimilin hafa fyrirtækin í auknum mæli sótt í verðtryggð lán. Um 40% af hreinum nýjum útlánnum til fyrirtækja á fyrstu sjö mánuðum ársins voru verðtryggð og um 20% óverðtryggð sem er viðsnúningur frá sama tímabili í fyrra. Þá má greina aukin útlán í erlendum gjaldmiðlum. Aðallega er um að ræða lán fyrirtækja í sjávarútvegi en einnig fyrirtækja í samgöngum og flutningi, iðnaði og þjónustu sem eru varin fyrir gengis-áhættu. Gögn um hrein ný fyrirtækjaútlán skipt eftir atvinnugreinum sýna að útlánavöxtur hefur verið mestur hjá fasteignafélögum síðustu misseri. Aðeins lítinn hluta aukningarinnar má rekja til fasteignafélagsins Þór-köttlu. Þá var einnig nokkur vöxtur í útlánnum til fyrirtækja í þjónustugreinum, byggingageira og í sjávarútvegi.

Nefndinni voru kynntar breytingar á áhættuvogum lána með veði í húsnæði í kjölfar innleiðingar CRRIII-reglugerðarinnar sem áætluð er í janúar 2025. Áhættuvog lána með veði í íbúðarhúsnæði verður breytt á tvo vegu. Vigt lána sem hafa lágt veðsetningarhlutfall (55% eða lægra) lækkar og við útreikning hlutfallsins verður miðað við sex ára meðalverð fasteignar samkvæmt fasteignamati eða markaðsvirði þegar lán var tekið. Samkvæmt núgildandi reglum geta lánastofnanir tekið mið af hækkunum á virði fasteignar eftir að lán er veitt við ákvörðun veðsetningarhlutfalls. Samantekið er búist við að breytingarnar leiði til þess að bankarnir þurfi að binda minna eigið fé vegna íbúðalánasafnsins þar sem stór hluti þess hefur lágt veðsetningarhlutfall. Þá verða áhættuvogir vegna lána með veði í atvinnuhúsnæði nokkuð hærri eftir innleiðingu CRRIII-reglugerðarinnar.

Eignaverð

Mikil velta einkenndi þróunina á íbúðamarkaði á öðrum fjórðungi þessa árs. Litast sú þróun nokkuð af fasteignakaupum Grindvíkinga. Til viðbótar fjölgaði þeim sem keyptu sína fyrstu fasteign á fyrri helmingi ársins um 50% milli ára. Í júlí og ágúst hægði á veltu á íbúðamarkaði en þó var hún enn nokkru meiri en á sama tíma í fyrra.

Íbúðaverð er enn hátt á flesta mælikvarða. Mikil eftirspurn eftir vinnuafli sem hefur verið mætt mikið til með aðflutningi fólks til landsins hefur ýtt undir eftirspurn á íbúðamarkaði og hækkað fasteignaverð. Hlutfallslega fleiri íbúðir seldust yfir ásettu verði á 2. og 3. ársfjórðungi þessa árs en árið áður. Vaxandi hluti íbúðakaupa var fjármagnaður með verðtryggðum lánnum og ýtti það einnig undir verðhækkunir. Að raunvirði hækkaði verð íbúðarhúsnæðis um 3,5% á öðrum ársfjórðungi eftir að hafa lækkað milli ára undanfarna fimm ársfjórðunga þar sem verðbólga hafði verið umfram hækkun húsnæðisverðs að nafnvirði.

Útlit var fyrir að svipaður fjöldi nýrra íbúða yrði fullbúinn á þessu ári og á síðasta ári þegar rúmlega 3.400 nýjar íbúðir komu fullbúnar inn á markaðinn. Umsvif á byggingamarkaði (ekki einungis íbúðabyggingar) virðast áfram vera að aukast. Hlutfall veltu í byggingarstarfsemi af heildarveltu í hagkerfinu var nærri 9% á fyrri árshelmingi ársins 2024 og hafði ekki áður mælst hærra.

Vísitala raunverðs atvinnuhúsnæðis á höfuðborgarsvæðinu lækkaði um tæplega 9% á milli ára miðað við lok annars ársfjórðungs. Vísitalan mælist við metna langtímaleitni en var 13% yfir leitni fyrir ári síðan. Velta í sölu atvinnuhúsnæðis hafði aukist lítillega að raunvirði milli ára á fyrstu sjö mánuðum ársins. Útlán KMB til atvinnuhúsnæðisfélaga, sem nema um 20% af heildarútlánnum banka til fyrirtækja, hafa aukist nokkuð og hafði markaðsfjármögnun þeirra minnkað á móti. Nokkur tilfærsla hafði orðið yfir í verðtryggða fjármögnun frá lokum þriðja fjórðungs í fyrra. Vanskilahlutfall lána til geirans hefur verið nokkuð stöðugt nálægt 2-3% frá ársbyrjun 2023.

Hlutabréfaverð skráðra félaga hafði hækkað frá júnifundi nefndarinnar og velta það sem af var ári aukist um 21% milli ára. Óverðtryggð krafa ríkisbréfa hafði lítið breyst frá fundi nefndarinnar í júní enda töldu markaðsaðilar litlar líkur á að Seðlabankinn myndi lækka vexti verulega í bráð. Verðtryggð ávöxtunarkrafa ríkisbréfa til tveggja og fimm ára hafði hins vegar hækkað skarpt frá júnifundi nefndarinnar. Verðbólga hafði hjaðnað hraðar en búist var við og eftir að tilkynnt var um að innleitt yrði nýtt kílómetragjald um næstu áramót í stað bensín- og olíugjalds skapaðist óvissa um áhrif þess á verðbólguáætlunir Hagstofunnar. Raunvextir Seðlabankans, sem reiknaðir eru út frá mismunandi mælikvörðum á verðbólgu og verðbólguvæntingar til eins árs, höfðu því hækkað og höfðu ekki verið hærri síðan árið 2009.

Þróun ávöxtunarkröfunnar á verðtryggðum sértryggðum skuldabréfum bankanna hafði verið með líkum hætti og tók krafan stökk í september. Fór hún í 4,24% en hafði verið 3,6% að meðaltali á árinu. Í kjölfarið hækkuðu verðtryggðir útlánavextir KMB. Tilkynntu bankarnir um hækkun breytilegra vaxta verðtryggðra lána um 0,25 til 0,6 prósentur sem taka myndi gildi í október. Þá hafa KMB einnig hert lánaskilyrði t.d. með því að stytta hámarks lánstíma verðtryggðra fasteignalána eins og fyrr er getið, bjóða einungis upp á lán með jöfnum afborgunum og lækka veðsetningarhlutfall. Má nefna að meðalvextir á nýjum verðtryggðum lánnum til fyrirtækja voru 5,3% í ágúst (13,2% á óverðtryggðum) og meðalvextir á verðtryggðum íbúðalánnum voru 3,9% (11% á óverðtryggðum).

Gengi krónunnar og gjaldeyrisforði

Stöðugleiki hafði ríkt á gjaldeyrismarkaði frá ársbyrjun, gengisflókt verið töluvert undir langtímameðaltali og velta á millibankamarkaði með gjaldeyri fremur lítil. Gengi krónu tók að lækka síðla sumars og hafði fyrir fundinn lækkað um 1,2% frá lokum júlí. Hrein framvirk gjaldeyrisstaða bankanna lækkaði töluvert í júlí og ágúst og afleiðusamningum með krónuna fækkaði um fjórðung á sama tíma. Verulega hafði dregið úr gjald-eyrisflæði vegna nýfjárfestingar eftir talsvert innflæði undir lok síðasta árs og á fyrsta fjórðungi þessa árs, en frá lokum mars hafði hreint innflæði verið nálægt núlli. Lífeyrissjóðir höfðu keypt erlendan gjaldeyri fyrir 51 ma.kr. á fyrstu átta mánuðum ársins, sem er 17 ma.kr. minna en á sama tíma í fyrra.

Gjald-eyrisforði Seðlabankans var 888 ma.kr. í lok annars fjórðungs ársins 2024 og var yfir öllum helstu forðaviðmiðum en hlutfall forða og samsetts forðaviðmiðs Alþjóðagjald-eyrissjóðsins var 119% í lok annars ársfjórðungs.

Viðmið við ákvörðun sveiflujöfnunarauka

Ársfjórðungslega tekur fjármálastöðugleikanefnd ákvörðun um gildi sveiflujöfnunaraukans. Nefndin ræddi drög að viðmiði við ákvörðun sveiflujöfnunaraukans og samspil hans við aðra auka. Ákvað nefndin að halda umræðum áfram á næsta fundi og ræða þá annars vegar um hvert gildi aukans ætti að vera við þær aðstæður þegar hvorki væru merki um sérstaklega mikla né litla áhættu í fjármálakerfinu og hins vegar við hvaða aðstæður væri tilefni til að lækka hann eða hækka.

Fjármálainnviðir

Eitt meginviðfangsefni Seðlabanka Íslands er að stuðla að virku og öruggu fjármálakerfi, þ.m.t. greiðslumiðlun í landinu og við útlönd. Nær öll greiðslumiðlun hér á landi fer fram með rafrænum hætti og notkun reiðufjár er lítil. Rekstrar- og netógn hefur aukist og því er rík áhersla lögð á rekstraröryggi fjármálainnviða og greiðslumiðlunar. Samkvæmt ársskýrslu netöryggissveitar íslenskra stjórnvalda (CERT-IS) 2023 fjölgaði atvikatilkynningum mikið frá fyrra ári. Voru þær 1266 á árinu 2023 en 700 árið 2022. Bæði árin vörðuðu flestar tilkynningar svik eða svindl þar sem um var að ræða netveiðar og reynt að komast yfir viðkvæmar upplýsingar, t.d. greiðslukortanúmer eða lykilorð. Á fundinum kom fram að atvikatilkynningum til CERT-IS hefði fjölgað á árinu 2024 frá fyrra ári. Nefndin fékk kynningu á vinnu innan Seðlabankans og á öðrum vettvangi við að treysta rekstraröryggi greiðslumiðlunar. Fram kom að vinnuhópar á vegum SURF, sem er samráðsvettvangur um rekstraröryggi fjármálainnviða, hefði unnið að kortlagningu þjónustuþátta í greiðslumiðlun og að gerð samhæfingaráætlunar fyrir fjármálamarkaðinn um viðbrögð við rekstraratvikum. Markmiðið með slíkri áætlun yrði að tryggja fumlaus viðbrögð og samskipti aðila í sérstakri atvikamiðstöð þannig að stytta megi boðleiðir og bæta skipulag svo lágmarka megi röskun fjármálakerfisins.

Nýlega var lögum um Seðlabankann breytt og bankanum veitt heimild til setja reglur varðandi rekstraröryggi í greiðslumiðlun og beitingu viðurlaga. Þá er unnið að innleiðingu á nýrri löggjöf um stafrænan viðnámsþrótt, sem nefnd er DORA (Digital Operational Resilience Act), sbr. drög að frumvarpi til laga um stafrænan viðnámsþrótt fjármálamarkaðar. Löggjöfin mun gera samræmdar kröfur um umgjörð áhættustýringar og viðbúnað af hálfu aðila á fjármálamarkaði og á sviði net- og upplýsingaöryggis.

Fjármálastöðugleikanefnd tók undir mikilvægi þess að unnið yrði áfram að auknu rekstraröryggi í greiðslumiðlun. Fram kom að nefndin myndi beita sér fyrir aðgerðum sem miðuðu að því að draga úr undirliggjandi

rekstraráhættu. Nokkuð hefði þegar áunnist en mikilvægt væri að ljúka við samhæfingaráætlun fyrir fjármálamarkaði um snemmbær, samhæfð og skilvirk viðbrögð við rekstraratvikum.

Fjármálasveiflan og sveiflutengd kerfisáhætta

Sveiflutengda kerfisáhættu má nálgast með margvíslegum hætti og styðst nefndin við fleiri en einn mælikvarða. Samsettur mælikvarði á fjármálasveiflu gaf til kynna að hún hafi haldið áfram að rísa. Sveiflan var áfram drifin af húsnaðissveiflunni sem hefur hækkað hraðast. Samsettur vísir fyrir innlenda sveiflutengda kerfisáhættu (d-SRI) hefur hækkað lítillega en hann er enn nokkuð undir langtímameðaltali sínu. Helsti vísirinn sem liggur til grundvallar matinu og hefur sýnt hækkun að undanfögnu eru útlán bankakerfisins til einka-geirans. Samantekið gáfu vísar um sveiflutengda kerfisáhættu til kynna að hún væri hófleg og væri mest á húsnaðismarkaði.

Niðurstaða könnunar- og matsferlis (SREP)

Nefndin fékk kynningu á mati á lágmarkseiginfjárkröfum sem lagðar eru á viðskiptabankana. Í því samhengi er könnunar- og matsferli mikilvægur þáttur í að meta lágmarkseiginfjárkröfu sem lögð er á fjármálafyrirtæki. Niðurstaða ferlisins skilar mati á eiginfjárþörf undir stoð II-R fyrir árið 2024 og veltur á áhættuþáttum viðkomandi viðskiptabanka sem tengjast eigin fé, lausafjár- og fjármögnunarþörf, mati á viðskiptalíkani, stjórnarháttum og innra eftirliti. Eiginfjárfrafa undir stoð II-R lækkaði milli ára á alla viðskiptabankana fjóra en heildareiginfjárfrafa var þó nánast óbreytt þar sem sveiflujöfnunaraukinn hafði hækkað frá fyrra ári um 0,5 prósentur í 2,5% af áhættugrunni í mars 2024.

Ákvarðanir fjármálastöðugleikanefndar

Sveiflujöfnunaraukinn

Megintilgangur sveiflujöfnunaraukans er að auka viðnámsþrótt fjármálafyrirtækja gagnvart sveiflutengdri kerfisáhættu og veita þeim þannig svigrúm til þess að mæta tapi og viðhalda lánsfjárframboði á álagstímum. Í lögum er kveðið á um að aukinn skuli nema á bilinu 0 til 2,5%. Sveiflujöfnunaraukinn megi þó vera hærri ef áhættuþættir sem liggja til grundvallar mati fjármálastöðugleikanefndar gefa sérstakt tilefni til.

Nefndin taldi að staða bankanna væri traust. Eiginfjárlutföll KMB væru afar rúm og lausafjárstaða þeirra góð. Álagspróf á bankanna gæfi til kynna að þeir gætu staðist umtalsvert álag. Hærra vaxtastig hefði enn sem komið er ekki leitt til aukinna vanskila og útlánatapa í bönkunum og væru þau minni en þau voru fyrir Covid-faraldurinn. Hægt hefði á efnahagssumsvifum á fyrri helmingi ársins sem meðal annars hefði komið fram í minni hagnaði bankanna. Verðbólga væri mikil en hefði hjaðnað örar en búist var við og verðbólguálag á skuldabréfamarkaði lækkað töluvert. Raunvextir höfðu hliðrast upp sem sjá mátti á verðtryggðri fjármögnun bankanna sem leiddi til hækkunar vaxta á verðtryggðum fasteignalánum og verðtryggðum útlánum til fyrirtækja. Sókn í verðtryggð lán með lægri greiðslubyrði en óverðtryggð hafði verið mikil hjá bæði heimilum og fyrirtækjum þar sem vextir á óverðtryggðum útlánum banka til heimila og fyrirtækja voru háir. Þannig voru óverðtryggðir meðalvextir nýrra fasteignalán 11% í ágúst en óverðtryggðir meðalvextir til fyrirtækja 13,2%. Umfang verðtryggðra eigna KMB hafði því aukist hröðum skrefum og leitt til þess að verðtryggingaró-jöfnuður þeirra hafði aukist á skömmum tíma. Í því gæti að óbreyttu falist áhætta fyrir rekstur bankanna þegar frá líður. Minnki verðbólga hratt samhliða háum nafnvöxtum gæti dregið tímabundið úr arðsemi bankanna. Lánagæði gætu versnað og vanskil aukist ef efnahagshorfur og atvinnustig versnuðu umfram það sem gert væri ráð fyrir nú. Ákvörðun frá síðasta ári um hækkun aukans í 2,5% skapaði mikilvægt svigrúm til að bregðast við kæmi til efnahagssamdráttar sem gæti að öðru óbreyttu valdið skerðingu á lánsfjárframboði.

Að lokinni umræðu var borinn upp tillaga um að halda gildi sveiflujöfnunaraukans óbreyttu í 2,5% og var hún samþykkt samhljóða.

Í lok fundarins samþykkti nefndin yfirlýsingu til birtingar að morgni 25. september 2024.

Eftirfarandi nefndarmenn sátu fundinn:

Tómas Brynjólfsson, varaseðlabankastjóri fjármálastöðugleika

Rannveig Sigurðardóttir, varaseðlabankastjóri peningastefnu

Björk Sigurgísladóttir, varaseðlabankastjóri fjármálaeftirlits

Axel Hall, utanaðkomandi nefndarmaður

Bryndís Ásbjarnardóttir, utanaðkomandi nefndarmaður

Guðmundur Kr. Tómasson, utanaðkomandi nefndarmaður

Guðrún Þorleifsdóttir, skrifstofustjóri í fjármála- og efnahagsráðuneytinu, sat fundinn með málfrelsi og tillögurétt.

Haukur C. Benediktsson, framkvæmdastjóri fjármálastöðugleikasviðs Seðlabankans, Rannveig Júníusdóttir, framkvæmdarstjóri skrifstofu bankastjóra, Gísli Óttarsson, framkvæmdarstjóri varúðareftirlits, Vigdís Ósk Helgadóttir, forstöðumaður á fjármálastöðugleikasviði og Steinn Friðriksson, sérfræðingur á skrifstofu bankastjóra sátu allan fund nefndarinnar. Auk þess sátu nokkrir aðrir starfsmenn Seðlabankans hluta fundarins.

Rósa Björk Sveinsdóttir ritaði fundargerð.